

„BENESCH-BÜCHEREI“: K OSUDŮM SOUKROMÉ KNIHOVNY EDVARDA BENEŠE, 1938–1948

Michal Šimůnek (Praha) – Monika Vlasáková (Tábor)

‘Benesch-Bücherei’: The Fate of Edvard Beneš’s Private Library, 1938–1948

Abstract: This paper traces the fate of the private library of the second president of Czechoslovakia, Dr Edvard Beneš (1884–1948), which was looted during the Nazi occupation. Systematically assembled from the early twentieth century, the library is estimated to have comprised approximately 12,000 items by 1938. The study documents the incorporation of parts of the collection into German institutions — most notably German Charles University (*Deutsche Karls-Universität*) in Prague — and examines the immediate post-war efforts to restore the library, alongside new acquisitions made between May 1945 and the autumn of 1948.

Keywords: Edvard Beneš – private library – Nazi occupation – restitution – cultural heritage

Dne 28. června 2023 byla za přítomnosti prezidenta republiky slavnostně otevřena nově uspořádaná knihovna Tomáše G. Masaryka (1850–1937), umístěná v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky v Praze. Po více než osmdesáti letech se tak šťastně uzavřel složitý osud jedné z nejrozsáhlejších a nejprominentnějších osobních knihoven na našem území, čítající v roce 1937 přes 107 000 svazků.¹ Byl plný zvratů a více než příznačně se v něm zrcadlí české dějiny 20. století. Jedná se o knihovnu soukromou, jejíž budování úzce souviselo s Masarykovou akademickou a posléze i politickou dráhou; úřední část z jeho funkčních období zůstala vedena v Kanceláři prezidenta republiky (KPR).² Odkazuje na tradici tzv. prezidentských knihoven (*presidential libraries*), jež u nás v širším povědomí přece jen není tolik známá a ostatně ani oficiálně zakotvená, jako je tomu např. ve Francii či USA, kde se systematický přístup začal prosazovat v období mandátu Franklina D. Roosevelta (1882–1945).³

Poněkud upozaděna zůstává původní soukromá knihovna Masarykova žáka, nejbližšího spolupracovníka a druhého československého prezidenta Edvarda Beneše (1884–1948),

jež ovšem s výše jmenovanou úzce souvisí.⁴ Jakkoli dnes může být hodnocení Benešovy historické úlohy nejednoznačné, rozhodně platí konstatování britského novináře Wickhama Steeda (1871–1956), že „je integrální částí dějin dvacátého století“.⁵ Osud jeho knihovny rovněž zrcadlí politické zvraty 20. století, přičemž se na něm zásadním způsobem podepsalo především období nacistické okupace a Benešova exilu v letech 1938–1945.

Vznik a rozsah

Úzký vztah ke knihám a četbě si měl Beneš přinést již z rodiny, což zmiňují mj. i dobové životopisy.⁶ Vlastní knihovnu si začal budovat jako student a poté jako středoškolský pedagog. Např. v prohlášení k dani za léta 1914 a 1915 opakovaně uváděl částku 400 korun, nutnou k pořízení knih.⁷ Náhodou jistě také nebylo, že po návratu ze studií v zahraničí se mu Masaryk pokoušel zprostředkovat místo knihovníka Říšské rady (*Reichsrat*) ve Vídni.⁸ Výmluvným dokladem zůstává také fakt, že Beneš kladl důraz na pečlivé schraňování novin a další literatury, jež mu byly zaslány po dobu

¹ *O knihovně – Knihovna T. G. Masaryka* [online]. Masarykův ústav a Archiv Akademie věd Praha. [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/cs/o-knihovne#ktgm>. Srov. také PAVLÍČEK 1946, s. 62–64.

² Pokud jde o rozsah, patřila jedna z dobově nejrozsáhlejších českých soukromých knihoven Jaroslavu Vrchlickému, v níž byly zařazeny i svazky pocházející mj. z knihoven Karla Havlíčka Borovského, Josefa Podlipského či Sofie Podlipské. Srov. VÍTKOVÁ 1965, s. 337–361.

³ NAPPO 2018; RELYEA 1994, s. 9–10. Ke vzniku a fungování Masarykova ústavu a potažmo tedy i Masarykovy knihovny, v němž svou roli hrál i Edvard Beneš, viz BROKLOVÁ et al. 2002.

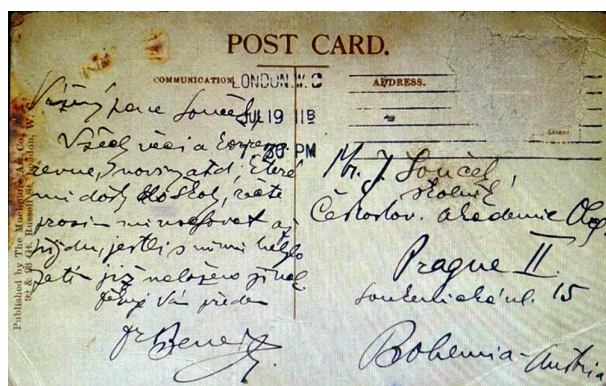
⁴ BÍLEK 2016, s. 99 a ŠTOVÍČEK – BÍLEK 2004.

⁵ STEED 1947, s. 15. Biograficky srov. DEJMEK, Jindřich 2006–2008 a také *Záznam přednášky R. Kvačka: Edvard Beneš (část 1), Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov, 16. 6. 2004* [online]. Youtube: [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bteLb10A3k4&t=699s> a *Záznam přednášky R. Kvačka: Edvard Beneš (část 2), Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov, 15. 11. 2004* [online]. Youtube: [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bWjLM1oOqog&t=3310s>.

⁶ Např. LIAS 1941, s. 21.

⁷ Národní archiv (NA) Praha, fond MF 1918–1949, kart. 1457. *Přiznání k dani z příjmů – berní rok 1914*, 15. 4. 1914; Tamtéž. *Daň činžovní – č. p. (vločka) 566*, 1. 3. 1915.

⁸ MACKENZIE 1947, s. 60.

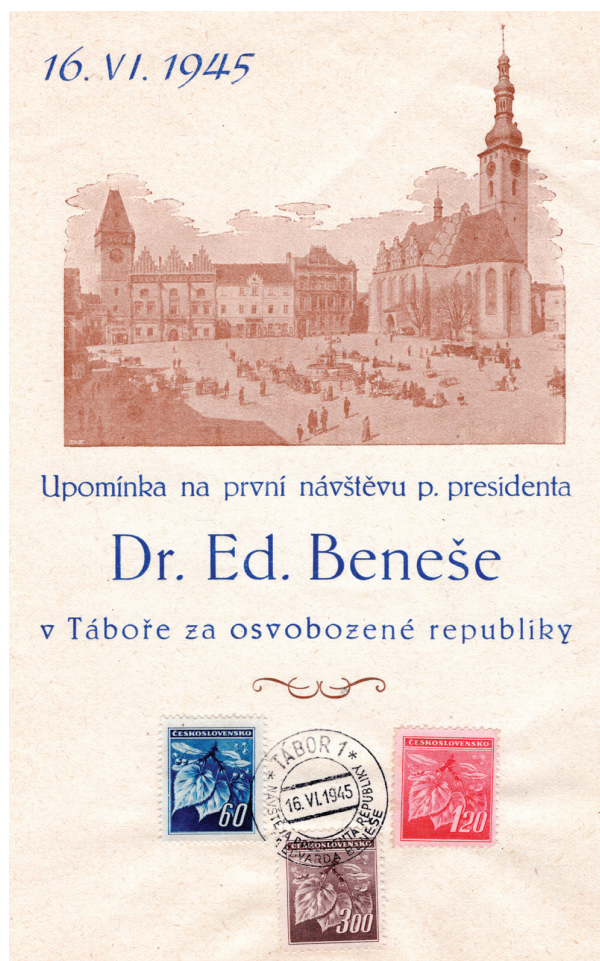

Obr. 1. Pohlednice s Benešovými instrukcemi ohledně novin a časopisů pro školníka Československé obchodní akademie v Praze, 19. 7. 1911 (soukromá sbírka).

jeho předválečného pobytu v Londýně na adresu tehdejšího středoškolského působiště. Knihy ho pak provázely i během exilu v období první světové války, respektive po návratu do Prahy.

Během výkonu funkce ministra zahraničí (a krátce také ministerského předsedy) v letech 1918–1935 mohl využívat knihovny ministerské.⁹ V roce 1934, rok před Benešovým zvolením prezidentem republiky, se začal organizovat i jeho osobní archiv, a sice jako depozitum archivu ministerského, obsahující i knihy.¹⁰ Dále se sem soustředily Benešovy články, projevy, přednášky a interview, k nimž byla sestavena zvláštní kartotéka.¹¹ Správou Benešova soukromého archivu byl pověřen archivář Bohuslav Matouš (1899–1976).¹² Když Beneš vykonával funkci ministra zahraničí či ministerského předsedy, nebyla v jeho domácnosti vedena samostatná knihovnická síla.¹³

Knihy byly nejdříve umístěny v pražských bytech Benešových.¹⁴ Kde přesně a v jaké podobě se nacházela soukromá knihovna, není přesně určitelné; velmi pravděpodobně ji ale stěhovali dle potřeby, jak lze dovodit z dobových fotografií.¹⁵ Knihovna, jež se také díky četným oficiálním i soukromým darům významně rozrůstala, se měla soustředit do nového (letního) Benešova sídla v Sezimově Ústí, zkolaudovaného

Obr. 2. Pamětní list vydaný u příležitosti první návštěvy E. Beneše v Táboře po skončení okupace, 16. 6. 1945 (soukromá sbírka).

dne 21. srpna 1931.¹⁶ Zde měla být umístěna v obývacím pokoji s krbem.¹⁷ Udává se, že před Benešovým nuceným odchodem z politiky roku 1938 čítala kolem 12 000 svazků, jež byly tematicky rozděleny a k nimž se měla vést kartotéka

⁹ Obrazově srov. ANONYM 1947, obrazové přílohy č. 7 a 27. Dne 8. 10. 1938 rozhodl, že všechny jeho knihy, které tou dobou ještě zůstávaly na Ministerstvu zahraničních věcí, mají být začleněny do knihovny tohoto úřadu, viz OLIVOVÁ 2000, s. 31.

¹⁰ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd (MÚA) Praha, fond EB II, kart. 2. B. Matouš: *Memorandum o právním postavení soukromého archivu E. Beneše v rámci ústředního archivu Ministerstva zahraničních věcí*, 24. 1. 1935. Srov. ŠTŮVÍČEK 2013, s. 9.

¹¹ NOVOTNÝ 2004; JIČÍNSKÝ 1937. K edici Benešových prací v prezidentském úřadu viz BENEŠ 2006.

¹² MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Zpráva B. Matouše*, 23. 6. 1945; Tamtéž. B. Matouš: *Memorandum o právním postavení soukromého archivu E. Beneše v rámci ústředního archivu Ministerstva zahraničních věcí*, 24. 1. 1935. Biograficky k osobě B. Matouše viz HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 408–409.

¹³ NA Praha, fond MF 1918–1949, kart. 1457. *Seznam bytový k uložení daně z příjmu – 1922, 1922*. Tamtéž. *Seznam bytový k uložení daně z příjmu – 1924, 1924*.

¹⁴ V Praze po návratu z prvního exilu Edvard Beneš stále udával jako svou adresu U Riegrových sadů 14, ale využíval především služební byt MZV na Pražském hradě; zde, i když v jiné části, přebýval i po volbě prezidentem republiky. V roce 1924 pořídili Benešovi stavební parcelu se starým stavením v Bubenči Na Zátorce č. 43. Nastěhovali se sem po adaptaci v dubnu 1926 a setrvali do listopadu 1934, kdy se přestěhovali do nově upraveného ministerského bytu v Čermínském paláci. Po návratu z exilu v roce 1945 si měli na jaře 1948 pronajmout byt v Praze. Pravděpodobně se jednalo o tentýž byt, ve kterém po smrti Edvarda Beneše přebývala Hana Benešová přes zimu, tedy na Loretánském náměstí č. 108 na Hradčanech. Srov. ZÍDEK 2014, s. 91–95, s. 198.

¹⁵ Pro umístění knihovny v prvním patře vily Na Zátorce viz ZÍDEK 2014, obr. příl. 4.

¹⁶ K prostorám srov. KOLÁŘ – DRHA 2004 a dále srov. ZÍDEK 2014, s. 111–115. Do původního stavu byl interiér vily, která je dnes v majetku Úřadu vlády ČR, a to včetně Benešovy pracovny, rekonstruován v letech 2006–2009, viz *Vila Hany a Edvarda Benešových v Sezimově Ústí* [online]. Vláda České republiky. [Cit. 26. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/dalsi-objekty/vila-v-sezimove-usti-55729/#>.

¹⁷ KOLÁŘ – DRHA 2004, dok. č. 124 a ZÍDEK 2014, s. 114.

s katalogizačními lístky.¹⁸ Vzhledem k tomuto značnému rozsahu ale není zcela jasné, kde a jak byly knihy ve vile umístěny, neboť do Benešovy pracovny a do zmíněné obyvací místnosti se odhadem mohla vejít pouze jejich část.¹⁹ Záběr knihovny byl zřejmě velmi rozsáhlý. Vedle produkce vědecké, právní, politické, filozofické, sociologické a vojensko-teoretické, kterou lze očekávat, byly významně zastoupeny např. i práce estetické a kunsthistorické. Jak bude podrobněji referováno později, knihy měly být již před rokem 1938 opatřeny signaturami a někdy též majetnickou značkou v podobě rukopisné iniciály „E. B.“; velký počet z nich obsahoval dedikace. Z poválečných dokladů pak vysvítá, že součástí knihovny měly být též svazky Benešovy manželky Hany (1885–1974).²⁰

Veřejný nepřítel

Ve čtvrtek 5. října 1938 Beneš abdikoval na úřad prezidenta Československé republiky. Následujícího měsíce k tomu svému staršímu bratrovci Vojtovi (1878–1951) napsal: „*Odešel jsem se souhlasem všech, nové vlády, stran a jejich vůdců i vojáků, po dohodě, že tím jim usnadním situaci, poněvadž pro Německo jsem byl symbolem starého státu, svobody, demokracie, revoluce – všeho. Berlín to našim dal jasně najevo.*“²¹ O Benešův odchod velmi stál osobně Adolf Hitler a nepřijatelnost jeho dalšího setrvání ve funkci zdůraznil československému vyslanci v Berlíně v podstatě ihned po mnichovské konferenci i druhý muž nacistického Německa Hermann Göring (1893–1946).²² Po Benešově abdikaci pak vystavil říšský ministr propagandy, nechvalně proslulý Joseph Goebbels (1897–1945), „*starému prohnanému lišákoví*“ z Prahy ve svém deníku velmi příznačně vysvědčení: „*Pro nás to [Benešův odchod – pozn. aut.] je velkolepé. Byl to jeden z našich nejzarytějších nepřátel. Pryč od šachovnice. Kdo se pustí do Vůdce, musí padnout.*“²³

I když se mezitím Beneš přesunul do exilu a vystupoval jako soukromá osoba, zůstával nepřítelem nacistického

režimu a terčem jeho propagandistické mašinérie; v menší míře se to týkalo i jeho manželky.²⁴ V návaznosti na starší útoky²⁵ byl obviňován tu z méně tu z více neblahého vlivu na český národ, respektive udržování tzv. českého historického mýtu, což se mělo stát záhy mantrou především projevů pozdějšího státního tajemníka, posléze i státního ministra pro Čechy a Moravu a exponenta SS v protektorátu Karla Hermanna Franka (1898–1946).²⁶ V ještě relativně umírněné podobě byla Benešovi krátce před okupací vytýkána „tragická vina“ za to, že v jeho politice „*Společnost národů, Panevropa, západní demokracie ve své zlé zkaženosti coby stranickém a protekčním hospodářství, podle zednářského způsobu zabarvená humanita [...] překryla a převrstvila skutečnou a opravdovou českou národní myšlenku [...]*“²⁷

Po Mnichovu se jak Beneš, tak i Tomáš G. Masaryk stali cílem nevybíravé kampaně; Beneš měl být vyšetřován ohledně svého podílu na mnichovských událostech a postaven před Národní soud.²⁸ V létě 1939 mělo být cíleně zahájeno vyšetřování Benešovy účasti v koncertu Lidových novin, které ale očividně k ničemu nevedlo.²⁹ Již v dubnu 1939 byly též zabavovány jeho knihy vydané v nakladatelstvích Orbis, Melantrich a Čin.³⁰

Rozchvácení

Hned následujícího dne po přednesení abdikáčního projevu Beneš opustil Pražský hrad a přesunul se do své vily v Sezimově Ústí.³¹ Zde chtěl zůstat alespoň do 28. října 1938. Postupně sem byla z Prahy převezena také část jeho osobního archivu, který byl již od 21. května 1938 rozdělen podle důležitosti pro evakuaci v případě války; po 6. říjnu 1938 byly nejdůležitější spisy připraveny k odvozu do zahraničí.³² Na naléhání blízkých přátel a nejbližších spolupracovníků se však Beneš rozhodl odejít po nezbytném odpočinku do exilu dříve. Odlet proběhl v neděli 22. října 1938 ráno z ruzyňského letiště. Ve značné rychlosti ho organizoval jeho synovec Bohuš Beneš (1901–1977), který pro něj také zajistil

¹⁸ OLIVOVÁ 2000, s. 40.

¹⁹ Snad lze pracovat s hypotézou, že část knih zůstávala i roku 1939 ještě v jakémsi provizoriu, jako např. ve složených bednách po transportu z Prahy.

²⁰ ZÍDEK 2014; týž 2013.

²¹ Dopis E. Beneše bratrovci Vojtovi, 3. 11. 1939, cit. dle OLIVOVÁ 1998, s. 14.

²² HAUNER 2007a, s. 59.

²³ GOEBBELS 1992, s. 255.

²⁴ ZÍDEK 2014, s. 154–156.

²⁵ LÖFFLER 1938.

²⁶ NA Praha, fond ÚŘP-ST, sign. 109-17/1, kart. 183. *Řeč státního tajemníka – krajský den NSDAP v Českých Budějovicích*, 4. 6. 1939.

²⁷ BITTNER 1939, s. 79 či ANONYM 1939. Dále srov. také BLASCHEK 1939.

²⁸ MICHÁLEK 1999; RATAJ 1997.

²⁹ MÚA Praha, fond EB II, kart. 83. *Zpráva M. Bergera*, červen 1939.

³⁰ Tamtéž, *Zpráva*, 20. 4. 1939. Jednalo se konkrétně o tyto tituly, jejichž byl Beneš autorem či o něm referovaly: 1. *Dr. Edvard Beneš im Bild. Die Geschichte eines großen Lebens*. Praha 1936; 2. *Dr. Beneš ve fotografii. Historie velkého života*. Praha 1936; 3. *Gedanke und Tat. Aus den Schriften und Reden von Edvard Beneš (I–III)*. Praha 1937; 4. *Armáda, brannost národa a obrana státu. Projevy presidenta dr. Edvarda Beneše*. Praha 1937; 5. *Weihnachtskundgebung 1936*. Praha 1937; 6. *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa (1–3)*. Praha 1935; 7. *Rede an die Deutschen in der ČSR*. Praha 1935; 8. *Reč k Slovákům o naší národní přítomnosti a budoucnosti*. Praha 1934; 9. *Die Probleme Mitteleuropas. Exposé des Ministers der auswärtigen Angelegenheiten*. Praha 1932; 10. *Štefánik a jeho odkaz. Přednáška k desátému výročí jeho smrti*. Praha 1929 a 11. *Der Aufstand der Nationen. Der Weltkrieg und die Tschechoslowakische Revolution*. Praha 1928.

³¹ ZÍDEK 2014, s. 131.

³² MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Zpráva B. Matouše*, 23. 6. 1945. Srov. též OLIVOVÁ 2000, s. 30, 33, 34.

Obr. 3. Edvard Beneš ve své soukromé knihovně v Londýně, b. d. (převzato z KLENKOVÁ – PRAŽÁK 1947).

první útočiště v Londýně.³³ Tam letadlo přistálo téhož dne po mezipřistání v Rotterdamu.³⁴ Později v Anglii přesídlil do venkovského sídla Aston Abbots v hrabství Buckinghamshire, jež mu postoupil Anthony Gustav de Rothschild (1887–1961).³⁵ Stěhovací firma za ním měla v říjnu 1938 přesunout do Velké Británie především část archivu, osobní předměty a část mobiliáře ze Sezimova Ústí; tento transport ve dvou kamionech měl do Londýna dorazit

22. a 23. listopadu 1938.³⁶ Knihovna nicméně musela zůstat v Sezimově Ústí.³⁷

Kromě přednáškového pobytu v USA, kde přijal pozvání univerzity v Chicagu, někdejšími působišti Tomáše G. Masaryka, a kde pobýval mezi lednem a červencem 1939, Beneš plánoval zůstat ve Velké Británii, neboť očekával rychlý sled událostí, spějící k válečnému střetu.³⁸ Autorsky přitom začal pracovat v podstatě ihned.³⁹ Jednalo se především o zpracování pamětí, zahrnující období od pařížské mírové konference v roce 1919 do zářijové krize roku 1938.⁴⁰ Původně nesly název *Krise, porážka a vítězství*.⁴¹ Jelikož byl touto dobou mezinárodně známým, obracela se na něj celá řada zahraničních nakladatelství s nejrůznějšími, často velmi pofiderními nabídkami.⁴² V USA, kde byl od 9. února 1939 do poloviny července 1939, pronesl v neděli 19. března 1939 klíčový projev. V něm Beneš reagoval na německou okupaci zbytku českých zemí a vytvoření protektorátu Čechy a Morava. Tento projev de facto stál na počátku jeho nasazení za obnovení státní samostatnosti Československa.⁴³ Rozhlasové projevy se pak staly pevnou součástí jeho činnosti, jakkoli on sám jejich význam zprvu nedoceňoval.⁴⁴ Na základě svých přednášek v Chicagu nicméně upřednostnil svou politologickou analýzu současného postavení a krize demokracie, kterou vtělil do knihy *Demokracie dnes a zítra (Democracy Today and Tomorrow)*.⁴⁵ Pro tuto práci se samozřejmě stala nezbytnou knihovna, kterou si začal v exilu znovu vytvářet.⁴⁶ Nutno ovšem připomenout, že se sám rovněž angažoval při zřízení tzv. odborné knihovny Ústředního svazu československého studentstva (ÚSČS), umístěné během války v Londýně na Grosvenor Place a skládající se z celkem 13 tematických sekcí.⁴⁷

Jeho původní osobní knihovnu ve vlasti přitom stihl osud více než nezaviděný. Zhruba čtrnáct dní po okupaci, v úterý 28. března 1939, byla vila zapečetěna na příkaz Zemského úřadu v Praze, což provedl rada Okresního úřadu (OÚ) v Táboře (Kfeler).⁴⁸ Ve středu 26. dubna 1939 přijel po sedmnácti hodině do Sezimova Ústí vrchní asistent pobočky gestapa v Kolíně SS-Hauptsturmführer Thomas K. Thomsen

³³ ZÍDEK 2014, s. 135–139 a OLIVOVÁ 2000, s. 34. Celá adresa jeho prvního londýnského bydliště zněla: 26 Gwendolen Avenue, Putney, London Borough of Wandsworth.

³⁴ ANONYM 1938.

³⁵ LOCKHART 1947, s. 82.

³⁶ ZÍDEK 2014, s. 135.

³⁷ OLIVOVÁ 2000, s. 34.

³⁸ ZÍDEK 2014, s. 139–142; WRIGHT 1947, s. 123; JOŽÁK 1997, s. 398–408.

³⁹ K Benešovým výstupům v Chicagu srov. BENEŠ 1939a; TÝŽ 1939b; 1939c; TÝŽ 1939d a TÝŽ 1939e. Dále srov. také BENEŠ 1939f a TÝŽ 1939g.

⁴⁰ NOVOTNÝ 1997, s. 438–439.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Jen na okraj uvedme, že práva k Benešovým pracím se řešila v zahraničí (George Allen & Unwin Ltd.) i po jeho úmrtí v padesátých letech 20. století. V Československu pak Hana Benešová usilovala v letech 1957–1959 o doplacení honorářů nakladatelstvím Orbis, viz ZÍDEK 2014, s. 220.

⁴³ BENEŠ 1939c. Srov. KUKLÍK – NĚMEČEK 2016, s. 11–18. Pro text viz BENEŠ 1947, s. 1947, s. 39–46 a také HAUNER 2007b, s. 309–315.

⁴⁴ Projev Edvarda Beneše při návštěvě Plzně publikovaný v práci KAČÍN 1945, s. 21.

⁴⁵ Vůbec poprvé vyšla roku 1939 v New Yorku v nakladatelství Macmillan Co. V českém překladu vyšla poprvé roku 1942 v Londýně a podruhé v Praze roku 1946.

⁴⁶ Srov. NOVOTNÝ 2004, s. 68–76. Obrazově viz Fotobanka České tiskové kanceláře (ČTK) Praha, snímek č. 06700781555, s. d.

⁴⁷ ANONYM 1943.

⁴⁸ MÚA Praha, fond EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939. Srov. OLIVOVÁ 2000, s. 38.

(1908–1947)⁴⁹ spolu s jedním spolupracovníkem (H. Globe) a řidičem.⁵⁰ Důvod pro zapojení relativně vzdálené služebny mohl spočívat v tom, že ta tehdy zaujímal ve vztahu k pražskému ústředí specifické postavení především s ohledem na vyhodnocování českých policejních spisů. Thomsen obdržel zvláštní úkol, který po válce popsal takto: „Poté jsem obdržel úkol, abych dohledal tzv. tajný archiv prezidenta Beneše. Tuto záležitost předtím zpracovávali příslušníci SD v Praze [...] Později [...] byl tzv. tajný archiv nalezen na letním sídle prezidenta v blízkosti Tábora, v Sezimově Ústí. Pokud si mohu vzpomenout, jednalo se přitom o korespondenci s evropskými státníky a osobnostmi od roku 1921 a později, jež byla zabalena ve vícero bednách. Tyto bedny se nacházely v jedné místnosti vily, která byla zapečetěna Okresním úřadem v Táboře. Části korespondence jsem naložil do mého služebního vozidla a podle zadání odevzdal Sturmbannführerovi Ehrlingerovi⁵¹ v hotelu Wilson v Praze. Prostory vily jsem pak zapečetil. Sám jsem v této záležitosti dále nebyl činný. Pro mě byla záležitost vyřízena.“⁵²

Po výslechu domovníka (J. Krs) mu místní četníci předali klíče a Thomsen po odstranění pečeti vnikl do místností vily a soustředil se především na písemnosti a osobní věci Edvarda Beneše.⁵³ Již předtím byl v Praze vyslechnut Bohuslav Matouš, podle jehož svědectví se měla zabavená část Benešova soukromého archivu po Thomsenovu odvozu vrátit z Berlína do Prahy, kde byla uložena v Černínském paláci. Její správou, respektive vytěžením měl být pověřen Rudolf Urban.⁵⁴ Přičleněny k němu měly být též čtyři balíky soukromých spisů Hany Benešové.⁵⁵

Od tohoto dne mělo vše, co s vilou souviselo, podléhat schválení velitele nacistické Bezpečnostní policie (*Befehlshaber der Sicherheitspolizei*; BdS) v protektorátu, válečného zločince zodpovědného později mj. za masakr kyjevských Židů v Babím Jaru, Emila Otto Rasche (1891–1948).⁵⁶ Přímo na něj se měli s případnými dotazy obracet i zástupci OÚ či města. Očividně se tak jednalo

Obr. 4. Emil Otto Rasch, 30.–40. léta 20. století (BArch Berlin).

o „zvláštní případ“ (*Sonderfall*), neboť oficiálně byl majetek Edvarda a Hany Benešových, a to výslovně nacházející se v Praze, zabaven gestapem až následujícího roku.⁵⁷

Zdá se, že nalezením a odvezením písemností Thomsenovo angažmá v Sezimově Ústí v zásadě skončilo, respektive že „agenda“ spojená s tamní vilou přešla na jiné úředníky gestapa.⁵⁸ Již následujícího dne navečer totiž dorazila větší skupina složená z příslušníků tábořského gestapa. Klíčovou

⁴⁹ K němu blíže viz Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, fond 52, sign. 52-37-2. *Výpověď – životopis Thomsen Thomas Karl*, 20. 12. 1946; BArch Berlin, fond R9361-III/559829. Srov. VAJSKEBR – ZUMR 2024, s. 834.

⁵⁰ MÚA Praha, fond EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939; Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR) Praha, f. KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Presidium Ministerstva vnitra Kanceláři státního prezidenta*, 9. 5. 1939 (Důvěrné!).

⁵¹ Blíže viz WILDT 2002, s. 99–101, 591–601, 820–823, 509–510.

⁵² ABS Praha, fond 52, sign. 52-37-2. *Výpověď – životopis Thomsena T. K.*, 20. 12. 1946.

⁵³ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Zpráva oblastního velitelství SNB Tábor Ministerstvu vnitra*, 11. 4. 1946; Tamtéž. *Presidium Ministerstva vnitra Kanceláři státního prezidenta*, 9. 5. 1939 (Důvěrné!).

⁵⁴ MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Zpráva B. Matouše*, 23. 6. 1945; Tamtéž. *KPR kanceláři veřejného žalobce Mls Praha ohledně výslechu W. Jacobiho*, 13. 2. 1947; Tamtéž. *B. Matouš J. Benešové*, 4. 6. 1947. K položkám uloženým v Sezimově Ústí viz MÚA Praha, fond EB III, sign. KPR 13/5, *Seznam věcí ze Sezimova Ústí – I. Fotografická alba a jednotlivé fotografie, II. Alba a výstřižky novin, III. Různé tiskoviny, slavnostní spisy, upomínkové předměty atd. a IV. Spisový materiál*, s. d. Srov. také účelovou propagandistickou publikaci URBAN 1943.

⁵⁵ MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Matouš J. Benešové*, 4. 6. 1947.

⁵⁶ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Presidium Ministerstva vnitra Kanceláři státního prezidenta*, 9. 5. 1939 (Důvěrné!). Biograficky k jeho osobě viz VAJSKEBR – KAŇÁK 2020, s. 65–80.

⁵⁷ NA Praha, fond AS/NSMP, kart. 780. *Připis hlavní úřadovny gestapa Praha (Kolitz) zástupci Říšského ministerstva financí (Untermöhle)*, 10. 6. 1940. Z rukopisné značky je zřejmé, že k danému případu byl pražským gestapem veden samostatný spis. Jedná se s největší pravděpodobností o tentýž spis (zn. 1171/40-I H-3), který byl nejprve zajištěn v červenci 1945 v Praze, následně postoupen KPR a v březnu 1947 opět zapůjčen MV, viz MÚA Praha, fond EB III, kart. 76, prázdná složka nadepsaná jako *Konvolut spisů Gestapa v Praze o vilách prezidenta dr. E. Beneše, Zdeňka Fierlingera a Ludvíka Strimpla v Sezimově Ústí*, 1945–1947.

⁵⁸ Jen pro úplnost dodejme, že zvláštní komando SD pod vedením SS-Obersturmbannführera Helmuta Knochen (1910–2003) pátralo po tzv. Benešově materiálu (*Benesch-Material*) také po porážce Francie v červnu 1940 v Paříži. Viz MÚA Praha, fond EB III, kart. 76. *Zpráva Ředitelství Národní bezpečnosti v Praze – protokol o výslechu W. Jacobiho*, 22. 11. 1946.

osobou byl August Giehl (1902–?),⁵⁹ který měl další činnost očividně na povel a který ovšem o této kauze v žádném z četných poválečných výpovědí nic podstatného nesdělil.⁶⁰ Kromě něho jsou zmiňováni též Franz Drevo,⁶¹ Hans (Johann) Michelfeit (nar. 1911)⁶² a řidič Paul Börsch (1905–?)⁶³.⁶⁴ Potkali se zde opět s Thomsenem, který dorazil před osmáctou hodinou.⁶⁵

Za přítomnosti archiváře města Tábora (Kroupa) a rady OÚ (Pfeifer) měl být vyhotoven soupis inventáře.⁶⁶ Giehl a další příslušníci gestapa pak měli provést prohlídku zbylých písemností a cestovního kufru a odvezli 4 balíky spisů.⁶⁷ Další den se jejich zájem soustředil již na knihovnu. Nejprve měli příslušníci gestapa z Tábora čekat na Thomsena, který ale nedorazil. Proto asi před jedenáctou hodinou odjeli a odvezli si kartotéční skříňku s dvanácti zásuvkami.⁶⁸ Případná záchrana knih byla do značné míry ztížena nejen umístěním knihovny a jejím stavem bezprizornosti, nýbrž i skutečností, že paralelně musely být sledovány také další knižní soubory; z oněch prominentních soukromých uvedme na prvním místě již zmiňovanou Masarykovu knihovnu.⁶⁹

Vlastní vystěhování Benešovy vily začalo v pátek 12. května 1939. Toho dne měla dorazit dvě německá auta (registrační značky Pol 207 a II 17257), jež odvezla asi 70 kg spisů do Prahy.⁷⁰ Knihy měli na místě probírat již zmínění příslušníci tábořského gestapa v čele s Giehlem, u nichž lze jen stěží předpokládat hlubší vhled, respektive jim měli asistovat úředníci OÚ v Táboře (Kfeler, Klotze).⁷¹ Tematické roztržidění měl pod jejich dohledem provádět tehdejší knihovník a archivář tábořského muzea František Kroupa (1890–1972);⁷² seznam měl být úředně stvrzen (Kfeler).⁷³ Knihy se nakládaly do přivezených beden, jež byly popsány a označeny jejich počtem a druhem knih; naplnit se tak

Obr. 5. Budova rektorátu NUK v Praze na Ovocném trhu 7, 2025 (soukromá sbírka).

mělo asi 72 beden.⁷⁴ Vedle knih měly být odvezeny též dvě knihovny.⁷⁵

Knihy byly převezeny do Prahy. V srpnu 1940 se mělo jednat o 40–46 beden, jež byly určeny pro Německou Karlovu univerzitu (*Deutsche Karls-Universität*; NUK).⁷⁶ Podle poválečné výpovědi závozníků mezinárodní zasilatelské firmy Rudolf Herrmann z Prahy⁷⁷ tam však dorazilo jen 30–35 beden, které byly za dohledu jednoho uniformovaného příslušníka SS a jednoho civilisty složený ve druhém patře budovy rektorátu na Ovocném trhu.⁷⁸

Zde pak následuje téměř roční proluka. Podle poválečné výpovědi profesora Karla M. Swobody (1889–1977),⁷⁹ kunsthistorika a pražského rodáka, se měly knihy v rámci NUK dále rozdělovat na příkaz tehdejšího rektora NUK SS-Standardenführera Wilhelma Saureho (1899–1951)⁸⁰ jednotlivým

⁵⁹ K němu viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 28. 5. 1945; Tamtéž, sign. 52-1-107. *Protokol Giehl August*, 23.–24. 1. 1946 či tamtéž, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 3. 1. 1954. Srov. také VANDROVCOVÁ 2021, s. 265–271.

⁶⁰ ABS Praha, fond. 52, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 28. 5. 1945 či tamtéž. *Protokol s A. Giehlem*, 3. 1. 1954.

⁶¹ K němu viz ABS Praha, fond 305, sign. 305-862-7. *Výpis z protokolu s F. Drevem*, 29. 12. 1946 a tamtéž, f. 52, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 3. 1. 1954.

⁶² K němu viz ABS Praha, fond 52, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 3. 1. 1954; Tamtéž. *Karta Michelfeit H.* a BArch Berlin, fond R9361-III/132383.

⁶³ K němu viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-77-3. *Protokol s A. Giehlem*, 3. 1. 1954; BArch Berlin, fond R9361-III/17205.

⁶⁴ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Zpráva oblastního velitelství SNB Tábor Ministerstvu vnitra*, 11. 4. 1946.

⁶⁵ MÚA Praha, fond EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939.

⁶⁶ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Zpráva oblastního velitelství SNB Tábor Ministerstvu vnitra*, 11. 4. 1946.

⁶⁷ MÚA Praha, fond EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939 a Tamtéž. *Hlášení*, 9. 5. 1939, otištěno u OLIVOVÁ 2000, s. 36.

⁶⁸ Tamtéž. Jen na okraj uvedme, že paralelně byly odcizeny i knihy z osobní knihovny Zdeňka Fierlingera z jeho vily postavené v sousedství.

⁶⁹ KOLÁŘÍK 1948.

⁷⁰ MÚA Praha, f. EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Biograficky viz HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 350–351. Později si jeho rodina postavila vilu v Sezimově Ústí v sousedství Benešovy vily.

⁷³ MÚA Praha, f. EB II, kart. 83. *Zpráva*, 2. 6. 1939.

⁷⁴ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Zpráva – Ladislav Šima*, s. d. (1946); Tamtéž. *Presidium Ministerstva vnitra Kanceláři státního presidenta*, 9. 5. 1939 (Důvěrné!). Srov. OLIVOVÁ 2000, s. 39.

⁷⁵ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Seznam zařízení*, 1946.

⁷⁶ Tamtéž. *Zpráva – Ladislav Šima*, [1946].

⁷⁷ Tato zavedená speditérská firma sídlila v Hradební ul. 9 na Praze 1 – Starém Městě.

⁷⁸ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Zpráva – Ladislav Šima*, [1946]. Srov. OLIVOVÁ 2000, s. 39, 41.

⁷⁹ Biograficky viz KOUKAL 2020, s. 293–298 a CANZ 2001, s. 175–190.

⁸⁰ Wilhelm Saure se narodil 25. září 1899 v hesenském Rattlaru v rolnické rodině; byl ženatý a měl čtyři děti. Po studiu na gymnáziu a vojenské službě v poli během první světové války vystudoval v letech 1926–1930 práva na univerzitách v Berlíně, Ženevě, Paříži a Göttingenu. V posledně jmenovaném městě byl také promován doktorem práv a v roce 1939 se měl stát rektorem tamní univerzity. Po promoci pracoval nejprve jako referent a později asesor u Zemského soudu (*Landesgericht*), postupně byl ve státní službě povyšován až na ministeriálního ředitele (*Ministe-*

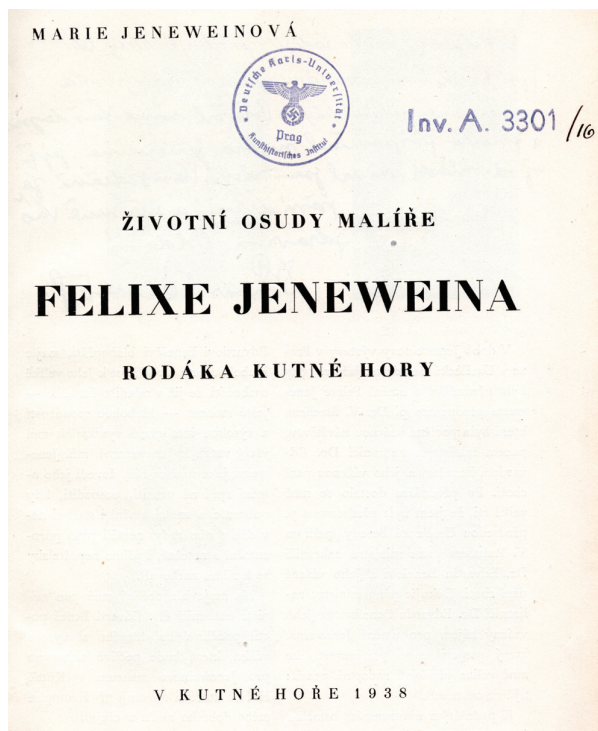

Obr. 6a–b. Wilhelm Saure a Karl M. Swoboda, třicátá léta 20. století (BArch Berlin).

ústavům, a to až do roku 1941; jejich počet ovšem nebyl blíže specifikován.⁸¹ Zřejmě tedy je, že před předáním NUK disponovala knihami hlavní úřadovna gestapa (*Stapoleitstelle*) v Praze.⁸² Zde se nabízí jejich přebrání pro potřeby BdS v Praze či RSHA v Berlíně, kde vznikala specializovaná knihovna.⁸³ Odcizení knih pro potřeby gestapa po válce výslovně zmiňoval i K. M. Swoboda.⁸⁴

On sám ovšem musel na konci roku 1941 řešit kauzu příslušníka SS a člena *Ahnenerbe*, docenta NUK Ericha K. Bachmanna (1910–1991), který byl nařčen, že obdaroval pomocnou sílu ústavu (F. Bocka) právě uměnovědnými publikacemi z Benešovy knihovny (*Benesch-Bücherei*).⁸⁵ O celou záležitost se zajímal i K. H. Frank, jemuž Swoboda osobně vysvětlil, že se jednalo o knihy, které byly pro potřeby jeho ústavu nevhodné (*ungeeignet*); ani tituly, ani počet však nebyly nijak specifikovány.⁸⁶

Swoboda se měl údajně snažit udržet zbývající svazky pohromadě, což po válce prezentoval jako počin z piety k prezidentovi.⁸⁷ To se ovšem nezdá příliš pravděpodobné,

Obr. 7. Titulní stránka knihy *Životní osudy malíře Felixe Jeneweina rodáka Kutné Hory* s úředním razítkem a signaturou Ústavu dějin umění NUK v Praze (soukromá sbírka).

neboť byly rozděleny mezi několik ústavů. Nenacházely se tak pouze v knihovně Ústavu pro dějiny umění (*Kunsthistorisches Institut*) Filozofické fakulty NUK umístěné na konci války v budově Rudolfiny, který Swoboda vedl.⁸⁸ Kupříkladu kolem 500 knih mělo být složeno v pracovně někdejšího profesora Právnické fakulty Německé univerzity a rektora téže univerzity v akademickém roce 1911/1912 Heinricha Rauchberga (1860–1938), ve čtvrtém patře budovy někdejší

rialdirektor). Již v roce 1921 se účastnil povstání v Horním Slezsku, do NSDAP vstoupil 1. března 1933 (čl. č. 2597472) a patřil ke štábu Richarda Walthera Darrého (1895–1953). Zároveň byl příslušníkem SS, působil v hodnosti SS-Standartenführera v Hlavním rasovém a osidlovacím úřadu (*Rassen- und Siedlungshauptamt*) SS. Pro tento úřad pracoval nadále na vedlejší poměr i během pobytu v Praze; zároveň zůstal ministeriálním ředitelem, i když mimo službu. Do Prahy přišel v listopadu 1939, profesuru pro občanské právo převzal v zastoupení 1. ledna 1940, byl pověřen výukou rolnického, zemědělského a hospodářského práva; vedl nově zřízený Ústav rolnického a pozemkového práva (*Institut für Bauern- und Bodenrecht*). Po odchodu z Prahy sloužil u divize SS „Das Reich“. Od začátku zimního semestru 1942/1943 měl nastoupit jako hostující profesor na Slovenské univerzitě v Bratislavě, kde se ovšem zdržoval spíše sporadicky, neboť dva dny v týdnu měl přednášet v Praze. Tam zůstávala i jeho rodina. Roku 1944 byl činný rovněž v Hlavním správním a hospodářském úřadu (*Verwaltungs- und Wirtschaftshauptamt*) SS. Z Bratislavy měl uprchnout před postupující Rudou armádou, jiné prameny uvádějí, že zde zůstal až do 30. června 1945. Po válce nebyl v Československu souzen. Byl poslancem Zemského sněmu (*Landtag*) v Hesensku. Zemřel 1. prosince 1950 ve věku nedožitých dvaapadesáti let ve Frankfurtu nad Mohanem. Biograficky viz GRÜTTNER 2004, s. 145–146 a k období jeho rektorátu srov. MÍŠKOVÁ 2007, s. 96–149. Dále viz BArch Berlin, fond R4901/13621. *Osobní podklady*, 25. 1. 1940 a tamtéž, fond PK/K0172. K jeho dobové charakteristice viz NA Praha, fond NSM, sign. 110-4/529, kart. 46. *Jacobi K. H. Frankovi – příl. č. 4, 27. 4. 1944* (Tajná říšská věc!).

⁸¹ OLIVOVÁ 2000, s. 41.

⁸² NA Praha, fond ÚŘP-ST, sign. 109-4/663, kart. 43. *Saure Frankovi*, 1. 2. 1942.

⁸³ Blíže viz SCHROEDER 2004, s. 316–324.

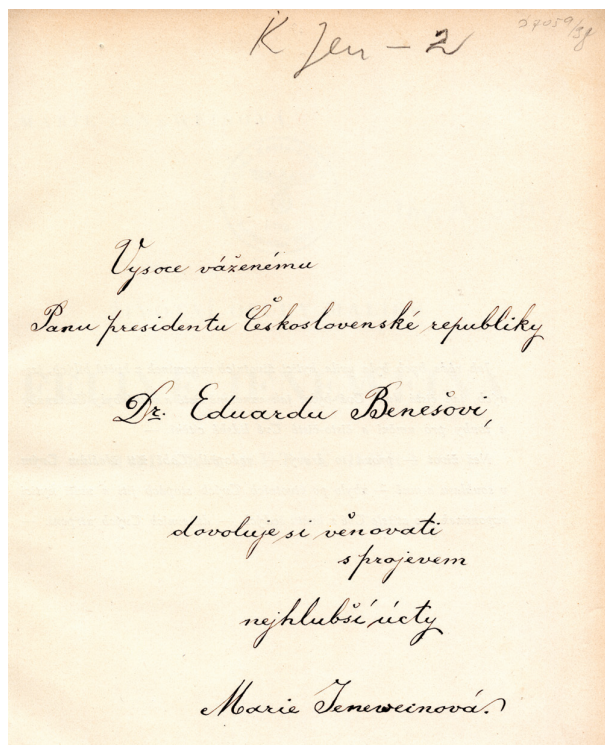
⁸⁴ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Výpověď K. M. Swobody*, 21. 9. 1945.

⁸⁵ NA Praha, fond ÚŘP-ST, sign. 109-4/663, kart. 43. *Wolff Frankovi*, 12. 12. 1941 a *Tamtéž. Kiekebusch Sauremu*, 6. 12. 1941.

⁸⁶ *Tamtéž. Záznam o osobním rozhovoru Swobody s Frankem*, 9. 12. 1941 (Tajné!).

⁸⁷ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Výpověď K. M. Swobody*, 21. 9. 1945. Srov. OLIVOVÁ 2000, s. 41.

⁸⁸ Archiv Univerzity Karlovy (AUK) Praha, fond FF, kart. 352. *Protokol první schůze komise pro věcné záležitosti filozofické fakulty University Karlovy*, 16. 5. 1945.

Obr. 8. Životní osudy malíře Felixe Jeneweina – osobní věnování Edvardu Benešovi (soukromá sbírka).

české Filozofické fakulty na tehdejší Smetanově náměstí.⁸⁹ Ostatně nejnovější práce dokládají nikoli pouze nestranný postoj Swobody v pozici hlavního znalce umělecko-historických předmětů při expropriacích židovského majetku.⁹⁰ Zřejmé je, že publikace, které vybrané ústavy NUK převzaly, byly nově katalogizovány, respektive pečlivě a průběžně orazítkovány kulatým (úředním) ústavním razítkem.

Restituce a akvizice

Po návratu Edvarda Beneše do Prahy 16. května 1945 bylo zahájeno pátrání po osobním majetku prezidenta, soukromou knihovnu nevyjímaje.⁹¹ Probíhalo po dvou liniích,

kteří se někdy protínaly, v zásadě ale probíhaly paralelně. Tou první byla linie tuzemská, kterou mělo na starost Ministerstvo vnitra (MV) v součinnosti s KPR. Druhá pak vedla do zahraničí a byla administrována Ministerstvem zahraničních věcí (MZV), respektive československými restitučními komisemi v Německu a Rakousku. Pátrání bylo chápáno jako součást restituce, avšak jak bude ještě dále uvedeno, úzce se prolno s novými akvizicemi, a to především z mezitím konfiskovaných německých knih.⁹² Restituce, čímž se v daném případě rozuměla „*zpětná integrace toho, čeho se zmocnilo v Sezimově Ústí gestapo*“, i akvizice se měly soustředit do Benešovy knihovny, jež měla být úzce propojena s nově proponovaným politickým archivem prezidentské kanceláře.⁹³ V kontextu úpravy postavení archivu se totiž řešilo mj. též postavení „*dokonalé politické knihovny pro politický archiv*“.⁹⁴ Přitom šlo zejména o to, aby „*do knihovny politického archivu byla pojata také díla jednající o panu prezidentovi, dále o politice československého státu a ovšem tisková vydání díla pana prezidenta, jejichž rukopisy jsou uloženy v politickém archivu.*“⁹⁵

Postavení této knihovny tak bylo nejednoznačné, což se mělo odrazit i na jejím osudu ke konci roku 1948. Vedením nejen archivu, ale i knihovny byl opět pověřen Bohuslav Matouš. Situaci dále činí poněkud nepřehlednou skutečnost, že Matouš knihy předával „*správě domu prezidenta republiky*“, čímž byla primárně míněna vila v Sezimově Ústí.

Vlastním pátráním (operativou) bylo pověřeno Ředitelství Národní bezpečnosti v Praze, konkrétně inspektor Ludvík Pružina (nar. 1882),⁹⁶ a – pravděpodobně vzhledem k prominenci případu – se ho aktivně účastnil i referent a zároveň tajemník MV Ladislav Šíma (1885–1956).⁹⁷ Později vypomáhaly ještě další policejní síly.⁹⁸

V zásadě již první výpověď Karla M. Swobody přivedla vyšetřovatele na stopu směřující k někdejší NKU, jejíž majetek začali hned 5. května 1945 přebírat čeští akademici. V případě budovy FF UK na tehdejší Smetanově náměstí to byl historik a pozdější profesor Josef Polišenský (1915–2001), který především během prvního měsíce konstatoval mj. svévolné odcizení knih.⁹⁹ Snažil se proto fondy zabezpečit, a především opětovně scelit. To znamenalo v první řadě jejich odvoz z Albertova do jednotlivých

⁸⁹ OLIVOVÁ 2000, s. 41; zde je chybně označen jako „Rauchberger“.

⁹⁰ VLK 2022, s. 80, 85, 102, 106–107 a KREJČOVÁ – KREJČA 2004, s. 51–52, 63, 68–69.

⁹¹ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Seznam zařízení z vily pana prezidenta republiky v Sezimově Ústí, které bylo za okupace odvezeno Němci*, 11. 4. 1946; Tamtéž, sign. 125436/48, kart. 356, inv. č. 1820, *Záznam*, 26. 6. 1945.

⁹² Stranou zde ponecháváme knihy přivezené do Prahy z exilu ve Velké Británii. K jejich transportu blíže viz MÚA Praha, fond EB II, kart. 194. *Seznamy beden ve Wingrave*, s. d. Tyto publikace byly součástí knihovny KPR.

⁹³ MÚA Praha, f. EB III, kart. 2. *Obnova soukromého archivu Edvarda Beneše při KPR – B. Matouš*, [1945].

⁹⁴ Tamtéž. *Návrh – B. Matouš*, 22. 4. 1946.

⁹⁵ Tamtéž. *Matouš Koptovi*, 19. 8. 1946.

⁹⁶ Ludvík Pružina se narodil 29. března 1882 v Praze. Po první světové válce nastoupil k pražskému policejnímu ředitelství, kde od 1. dubna 1920 až do roku 1940 pracoval ve zpravodajském oddělení. V letech 1938–1939 byl mj. nasazen na sledování aktivit představitelů Sudetoněmecké strany (SdP) v Praze. Roku 1940 byl předčasně penzionován. Od 16. května 1945 byl reaktivován v hodnosti kriminálního obvodního inspektora a ministerským tajemníkem MV Ladislavem Šímou přidělen KPR, aby vedl pátrání po odcizeném majetku Edvarda Beneše během okupace. Na konci května 1947 požádal o zproštění tohoto úkolu, čemuž ale nebylo vyhověno. Viz AKPR, fond KPR-T, sign. 158/1939, kart. 195. *Životopis L. Pružiny*, 1947; Tamtéž. *Záznam pro domo*, 8. 11. 1947; Tamtéž. *KPR Zemské kriminální úřadovně Zemského Národního výboru v Praze*, 14. 5. 1947.

⁹⁷ Ladislav Šíma se narodil roku 1885 a zemřel roku 1956. Byl referentem zvláštního referátu „L“ (Lidice).

⁹⁸ Jmenovitě jsou uváděni obvodní inspektor Daliba, kriminální asistent Matuška a svobodník SNB Malina.

⁹⁹ POLIŠENSKÝ 2001, s. 107–109. Problém představovaly také společné prostory UK a Zemského národního výboru (ZNV) v paláci Kinských, kde další knihy mizely u nenechavých návštěvníků ZNV.

Obr. 9. Edvard Beneš v pracovně na Pražském hradě po svém návratu z exilu, 1945 (reprofoto TÁBORSKÝ 1945).

ústavních a seminárních knihoven, stejně jako vyřídění duplicit.¹⁰⁰ Ty byly později odeslány jako dar válkou postiženým knihovnám v Moskvě, Sofii, Varšavě a Bělehradě.¹⁰¹ Posléze byl správcem knihovních fondů obnovené FF UK pověřen historik a archivář Václav Vojtíšek (1883–1974), jenž s ohledem na jmenování profesorem tehdy přesouval své aktivity právě na FF UK.¹⁰²

Jak již bylo uvedeno, Swoboda v září 1945 vypověděl, že asi 200 titulů z Benešovy knihovny mělo být zařazeno do knihovny Ústavu dějin umění NKU; jeho fondy byly uskladněny v suterénu Rudolfiny a po 5. květnu 1945 byly převzaty Ústavem dějin umění FF UK.¹⁰³ Lze ovšem také předpokládat, že přinejmenším část knih z této ústavní knihovny mohla být převezena ještě před 5. květnem 1945 v rámci tzv. evakuačních akcí do vybraných destinací (*Ausweichstellen*) v Německu či Rakousku. V chaotické situaci hroucení nacistického režimu pak samozřejmě nelze vyloučit ani svévolná přivlastnění.

Na základě Swobodovy výpovědi byli osloveni Antonín Matějček (1889–1950)¹⁰⁴ a Oldřich J. Blažiček (1914–1985) z Ústavu dějin umění FF UK. Ti ale odpověděli, že v situaci

nabíhající výuky a nedostatku personálu nemají čas ani kapacitu knihy dohledávat.¹⁰⁵ Vyšetřovatelům nicméně byly knihovní fondy v suterénu Rudolfiny zpřístupněny, aby je mohli projít, sepsat a „*se souhlasem jmenovaných správce domu pana presidenta předali knihy dle připojených seznamů*“.¹⁰⁶ Byl vyhotoven seznam čítající 280 titulů, který se dochoval.¹⁰⁷ Následně je informoval Polišínský, že některé z knih jsou určitě v knihovně Anglického semináře, jehož vedení převzal. Osobně jich měl dohledat asi 80, ale odhadoval, že to byla jen třetina z těch, jež tam z Benešovy soukromé knihovny během okupace přibyly. Navštívil ho proto Šíma a ověřil situaci podle dedikací.¹⁰⁸ Dále se přihlásil též někdejší knihovnik Právnické fakulty UK Karel Kratoška (nar. 1903) s informací, že přibližně 500 titulů, které byly původně v pracovně prof. Rauchberga, byly „[...] *ještě těsně před revolucí [...] ve skříních v určité místnosti filosofické fakulty*“.¹⁰⁹ Další část měla skončit v Lázeňské ulici na Malé Straně.¹¹⁰ Následně byl proto požádán Vojtíšek, aby umožnil prohlídku těchto prostor, ale knihy se v nich již nenacházely. Zároveň byl požádán o další spolupráci. Slíbil, že situaci ověří i na ostatních fakultách UK, ale že na dohledání

¹⁰⁰ POLIŠENSKÝ 2001, s. 109.

¹⁰¹ Tamtéž 2001, s. 110.

¹⁰² AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Protokol – L. Šíma*, 1946. VAŠKO 2014, s. 211–216.

¹⁰³ Tamtéž a *Výpověď K. M. Swobody*, 21. 9. 1945.

¹⁰⁴ AUK Praha, fond FF, kart. 352. *Protokol první schůze komise pro věcné záležitosti Filosofické fakulty University Karlovy*, 16. 5. 1945.

¹⁰⁵ AKPR Praha, fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Protokol – L. Šíma*, 1946.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž. *Seznam knih odcizených z knihovny pana presidenta Dr. E. Beneše a nalezených v knihovně býv. Něm. Ústavu pro dějiny a umění v Praze I*, [1945].

¹⁰⁸ Tamtéž, sign. T158/39, kart. 195. *Protokol – L. Šíma*, 1946.

¹⁰⁹ Tamtéž. *Protokol s K. Kratoškou*, 2. 10. 1945.

¹¹⁰ Tamtéž. *Protokol – L. Šíma*, 1946.

pro potřeby KPR udělat výběr, což osobně provedl.¹²³ Toliko v jednom případě je v poválečných akvizicích prozatím doložena náhrada z původní Benešovy knihovny způsobem „kus za kus“, a sice v případě knih ze zámecké knihovny z tzv. nového zámku v Chodové Plané patřícího dříve německému šlechtickému rodu von Berchem-Haimhausen. Celkem osm knih bylo KPR přijato 8. května 1947, z nichž jedna byla tímto způsobem zařazena do „*knihovny pana presidenta republiky*“.¹²⁴ Jednalo se o publikaci filozofa a pedagoga Friedricha W. Foerster (1866–1969).¹²⁵ Samostatnou kapitolu pak představovala někdejší soukromá knihovna Konrada Henleina, která se na konci války nacházela na jeho statku Žandov u Chebu. Měla čítat kolem 6 000 svazků a v podstatě ihned po osvobození americkou armádou se stala bezprizorní a začala být rozkrádána. Její zbytky byly postupně přesunuty do Mariánských Lázní, kde na místě provedl ve dnech 13. a 14. května 1947 Matouš první výběr, druhý pak měl upřesnit sám Beneš.¹²⁶ Z původně širšího počtu 400 až 500 knih, které se odvezly do Prahy, se mělo převzít celkem 248.¹²⁷

Pokud jde o pátrání v zahraničí, bylo zahájeno v lednu 1946 prostřednictvím československé restituční komise v Německu.¹²⁸ Pokračovalo i v roce 1947,¹²⁹ nakonec ale skončilo bez jakéhokoli úspěchu v červnu 1948; jako bezpředmětné bylo založeno ad acta v lednu 1950.¹³⁰ Hlavním problémem bylo, že knihy šlo v podstatě jen stěží identifikovat; všichni požadovali seznamy a identifikační znaky.¹³¹ Z KPR se ale dostávalo dosti vágní odpovědi, že knihy lze určit toliko „*dle dedikací či určitých znaků*“.¹³²

Po smrti Edvarda Beneše v pátek 3. září 1948 zůstávala převážná část jeho knihovny na zámku v Lánech. Nacházela se, spolu s jeho archivem, ve čtyřech místnostech v prvním poschodí, které byly na příkaz MV ještě v den úmrtí zapečetěny.¹³³ V průběhu podzimu 1948 měly být knihy vyříděny, na Pražský hrad odvezeny ty, jež náležely KPR, a tituly z Benešovy knihovny „*byly ponechány v uzamčených místnostech zámku Lány až do odvozu do ústavu TGM*“.¹³⁴ Lze tak v zásadě konstatovat, že nebyla dodržena Benešova poslední vůle z 5. května 1943, podle níž veškeré soukromé jmění ve Velké Británii, USA i Československu mělo připadnout výhradně jeho manželce.¹³⁵

Touto cestou se také řada z dohledaných titulů

z předválečné Benešovy soukromé knihovny dostala do dnešní Knihovny TGM. Díky provedené katalogizaci lze podle provenienčních záznamů, konkrétně dedikací, určit přinejmenším 798 titulů, z toho 378 z období 1858–1938.¹³⁶ Naopak knihy deponované dnes ve vile v Sezimově Ústí sem byly umístěny na základě závěti Hany Benešové ze 17. prosince 1975 a v zásadě nezahrnují tituly z původní předválečné Benešovy knihovny.¹³⁷ Část její knihovny pak přešla na rodinné příslušníky.¹³⁸

Snad jako zajímavost, dokládající značnou ironii osudu, lze na závěr uvést, že tato závěť byla pořízena na tehdejším Státním notářství pro Prahu I, které sídlilo na Ovocném trhu 14, tedy v podstatě v týchž místech, kam byly knihy Benešových před pětaticeti lety ze Sezimova Ústí odvezeny.

Archivní fondy:

Archiv bezpečnostních složek Praha, fond 52

Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha, fond Kancelář prezidenta republiky-T (KPR-T)

Archiv Univerzity Karlovy Praha, fond Filozofická fakulta (FF)
Bundesarchiv Berlin, fondy: Parteikorrespondenz (PK); Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung (R4901); Sammlung Berlin Document Center (R9361-III)

Husitské muzeum Tábor, fond Pozůstalost H. Benešové

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd Praha, fondy: Edvard Beneš II (EB II); Edvard Beneš III (EB III)

Národní archiv Praha, fondy: Arizační spisy/Národní správa majetkových podstat (AS/NSMP); Ministerstvo financí (MF) 1918–1949; Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (NSM), Úřad říšského protektora – státní tajemník (ÚŘP-ST)

Literatura:

ANONYM 1938: Dr. Eduard Beneš in Oxford. *Prager Tagblatt* 63 (250), 23. 10. 1938, s. 1.

ANONYM 1939: Ubi Beneš, ibi patria. *Volksdeutsche Zeitung* 89 (7), 28. 2. 1939, s. 3.

ANONYM 1943: Ústřední svaz čs. studentstva. *Čechoslovák* 2 (46), 12. 11. 1943, s. 8.

¹²³ Tamtéž. *Ústředna Stb KPR*, 22. 1. 1948; Tamtéž. *Matouš Tomanovi*, 28. 1. 1948; Tamtéž. *Matouš MV*, 27. 4. 1948.

¹²⁴ Tamtéž. *KPR Národní kulturní komisi*, 9. 1. 1948.

¹²⁵ FOERSTER 1918.

¹²⁶ MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Matouš – zpráva (opis)*, 15. 5. 1947.

¹²⁷ Tamtéž. *KPR Osidlovacímu úřadu a FNO v Praze, bod 11 – OÚ a FNO, oblastní úřadovna Mariánské Lázně – Henleinova knihovna*, 26. 11. 1947.

¹²⁸ AKPR Praha, sign. 125436/48, kart. 356, inv. č. 1820. *Záznam*, 21. 1. 1946.

¹²⁹ Tamtéž. *KPR MZV*, 27. 1. 1948; Tamtéž. *MZV KPR*, 30. 12. 1947.

¹³⁰ Tamtéž. *MZV KPR*, 30. 6. 1948. Srov. OLIVOVÁ 2000, s. 43.

¹³¹ AKPR Praha, sign. 125436/48, kart. 356, inv. č. 1820. *Memorandum J. A. Garrisona čs. restituční komisi u čs. legace v Rakousku*, 1. 3. 1948; Tamtéž. *MZV komisi pro restituce v Karlsruhe*, 27. 1. 1948 a Tamtéž. *Záznam*, 21. 1. 1946.

¹³² Tamtéž. fond KPR-T, sign. T158/39, kart. 195. *Protokol – L. Šima*, 1946.

¹³³ MÚA Praha, fond EB III, kart. 2. *Protokol sepsaný 19. 10. 1948 o komisionálním otevření čtyř zapečetěných místností v I. poschodí zámku Lány*, 19. 10. 1948.

¹³⁴ Tamtéž. Srov. OLIVOVÁ 2008 a KAPLAN 1994, s. 96–98.

¹³⁵ KAPLAN 1994, s. 93.

¹³⁶ Viz *Katalog* [online.] Knihovna Akademie věd ČR. [Cit. 13. 1. 2025]. Dostupné z: https://aleph.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=MUTGM.

¹³⁷ Husitské muzeum Tábor, Dokumentace podsbírky Pozůstalost Hany Benešové, *Závěť H. Benešové*, 17. 12. 1975.

¹³⁸ Tamtéž, body IX. a X.

- ANONYM 1947:** *Dr. Edvard Beneš ve fotografii. Historie velkého života.* Praha: Orbis 1947.
- BENEŠ 1939a:** BENEŠ, Edvard. *International Security.* Chicago, Ill.: The University of Chicago Press 1939.
- BENEŠ 1939b:** BENEŠ, Edvard. *Pravda vítězí! Programová řeč druhého presidenta Československé republiky* (= Svobodné Československo ve svobodné Evropě, 1). Chicago, Ill.: Československá Národní Rada v Americe 1939.
- BENEŠ 1939c:** BENEŠ, Edvard. *A Radio Broadcast of Questions on Democracy* (= The University of Chicago Round Table). Chicago, Ill.: b. n. 1939.
- BENEŠ 1939d:** BENEŠ, Edvard. *A Radio Discussion of the Outlook for Europe* (= The University of Chicago Round Table). Chicago, Ill.: University of Chicago 1939.
- BENEŠ 1939e:** BENEŠ, Edvard. *An Appeal to the American People* (= The University of Chicago Round Table). Chicago, Ill.: University of Chicago Press 1939.
- BENEŠ 1939f:** BENEŠ, Edvard. *Building a new Europe.* London: The Peace Book Company 1939.
- BENEŠ 1939g:** BENEŠ, Edvard. *Democracy today and tomorrow.* New York: Macmillan Company 1939.
- BENEŠ 1947:** BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938–45.* Praha: Orbis 1947.
- BENEŠ 2006:** BENEŠ, Edvard. *Projevy – články – rozhovory 1935–1938.* Praha: MÚA 2006.
- BÍLEK 2016:** BÍLEK, Jan. Ediční úvod. In: BÍLEK, Jan – KUKLÍK, Jan – MARŠOUN, Erik – NĚMEČEK, Jan (edd.). *Druhý exil Edvarda Beneše. Fotografie z let 1938–1945.* Praha: HÚ AVČR, PF UK, ÚTGM 2016, s. 97–113.
- BITTNER 1939:** BITTNER, Konrad. Dr. Eduard Benesch und die tschechische Geschichtsphilosophie. *Geist der Zeit* 17 (2), 1939, s. 73–81.
- BLASCHEK 1939:** BLASCHEK, Hanns. Der 28. Oktober 1939. *Der Neue Tag* 1 (202), 28. 10. 1939, s. 1.
- BROKLOVÁ et al. 2002:** BROKLOVÁ, Eva et al. (edd.). *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní. 70 let Masarykova ústavu: studie a dokumenty.* Praha: MÚ AV ČR 2002.
- CANZ 2001:** CANZ, Sigrid. Karl Maria Swoboda (1889–1977). Kunsthistoriker. Wissenschaftler zwischen Wien und Prag. In: GLETTNER, Monika – MÍŠKOVÁ, Alena (edd.). *Prager Professoren 1938–1948.* Essen: Klartext 2001. Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa, Bd. 17, s. 175–190.
- DEJMEK 2006–2008:** DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata (I–II).* Praha: Karolinum 2006–2008.
- FOERSTER 1918:** FOERSTER, Friedrich W. *Politische Ethik und politische Pädagogik. Mit besonderer Berücksichtigung der kommenden deutschen Aufgaben.* München: Reinhardt 1918.
- GOEBBELS 1992:** GOEBBELS, Joseph. *Deníky 1938.* Litvínov: Dialog 1992.
- GRÜTTNER 2004:** GRÜTTNER, Michael. *Biographisches Lexikon zur nationalsozialistischen Wissenschaftspolitik* (= Studien zur Wissenschafts- und Universitätsgeschichte, Bd. 6). Heidelberg: Synchron 2004.
- HAUNER 2007a:** HAUNER, Milan (ed.). *Edvard Beneš. Paměti II. Od Mnichova k nové válce a novému vítězství.* Praha: Academia 2007.
- HAUNER 2007b:** HAUNER, Milan (ed.). *Edvard Beneš. Paměti III. Dokumenty.* Praha: Academia 2007.
- HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000:** HOFFMANNOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí.* Praha: Libri 2000.
- JIČÍNSKÝ 1937:** JIČÍNSKÝ, L. *Bibliografie literárních prací Dr. Edvarda Beneše, druhého presidenta ČSR a spisů o jeho osobnosti.* Praha: Svaz knihkupců a nakladatelů 1937 (původně vyšlo roku 1934 jako příloha časopisu Československý knihkupec).
- JOŽÁK 1997:** JOŽÁK, Jiří. Mise prezidentova bratra. In: DEJMEK, Jindřich – HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka.* Praha: Historický ústav 1997, s. 381–408.
- KACÍN 1945:** KACÍN, Václav. *Vrací se hospodář. President-Budovatel Dr. Edvard Beneš v Plzni 18. června 1945.* Plzeň: Tiskové a propagační oddělení ONV 1945.
- KAPLAN 1994:** KAPLAN, Karel. *Poslední rok prezidenta. Edvard Beneš v roce 1948.* Brno: Doplněk – ÚSDAV ČR 1994.
- KLENKOVÁ – PRAŽÁK 1947:** KLENKOVÁ, Hana – PRAŽÁK, František. *Náš president. Listy o životě doktora Edvarda Beneše.* Praha: Melantrich 1947.
- KOLÁŘ – DRHA 2004:** KOLÁŘ, Michal – DRHA, Vladimír. *Edvard Beneš v Sezimově Ústí. Vila, zahrada, domov.* Praha: Prostor 2004.
- KOLÁŘÍK 1948:** KOLÁŘÍK, Jaroslav. Knihovna Karlovy university. *Svobodné slovo* 4 (15), 18. 1. 1948, s. 7.
- KOUKAL 2020:** KOUKAL, Jiří. Karl Maria Swoboda (1889–1977). In: BIEGEL, Richard – PRAHL, Roman – BACHTÍK, Jakub (edd.). *Století ústavu pro dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.* Praha: FF UK 2020. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis, vol. XIX, s. 293–298.
- KREJČOVÁ – KREJČA 2004:** KREJČOVÁ, Helena – KREJČA, Otomar J. *Jindřich Baudisch a konfiskace uměleckých děl v protektorátu.* Praha: Tilia 2004.
- KUKLÍK – NĚMEČEK 2016:** KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan. Druhý exil Edvarda Beneše. In: BÍLEK, Jan – KUKLÍK, Jan – MARŠOUN, Erik – NĚMEČEK, Jan (edd.). *Druhý exil Edvarda Beneše. Fotografie z let 1938–1945.* Praha: HÚ AVČR, PF UK, ÚTGM 2016, s. 5–95.
- LIAS 1941:** LIAS, Godfrey. *Beneš of Czechoslovakia.* London: George Allan and Unwin Ltd. 1941.
- LOCKHART 1947:** LOCKHART, Robert H. Bruce. Několik soukromých vzpomínek. In: KÜNZEL JIZERSKÝ, Rudolf (ed.). *Edvard Beneš. Rozpravy a úvahy věnované prezidentu Československé republiky Dr. Edvardu Benešovi k jeho šedesátým narozeninám státníky a vědci anglo-amerického světa.* Praha: J. R. Vilímek 1947, s. 67–87.
- LÖFFLER 1938:** LÖFFLER, Anton. *Benesch, Stalin & Co. Der Weg eines Auch-Staates.* Berlin: Brunnen Verlag 1938.
- MACKENZIE 1947:** MACKENZIE, Compton. *Dr Beneš.* Praha: Družstevní práce 1947.
- MICHÁLEK 1999:** MICHÁLEK, Slavomír. *Diplomat Štefan Osuský: 1889–1973.* Bratislava: Veda 1999.

MÍŠKOVÁ 2007: MÍŠKOVÁ, Alena. *Die Deutsche (Karls-) Universität vom Münchener Abkommen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. Universitätsleitung und Wandel des Professorenkollegiums*. Praha: Karolinum 2007.

NAPPO 2018: NAPPO, Christian. *Presidential libraries and museums*. Lanham: Rowman & Littlefield 2018.

NOVOTNÝ 1997: NOVOTNÝ, Karel. O Pamětech Edvarda Beneše. In: DEJMEK, Jindřich – HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha: Historický ústav 1997, s. 438–439.

NOVOTNÝ 2004: NOVOTNÝ, Karel. *Bibliografie Edvarda Beneše* (= Knižnice SEB, sv. 27). Praha: SEB 2004.

OLIVOVÁ 1998: OLIVOVÁ, Věra. *Dopisy bratru Vojtovi 1938–1944*. Praha: SEB 1998. Knižnice SEB, sv. 16.

OLIVOVÁ 2000: OLIVOVÁ, Věra. *Vila Edvarda Beneše v Sezimově Ústí*. Praha: SEB 2000. Knižnice SEB, sv. 22.

OLIVOVÁ 2008: OLIVOVÁ, Věra. *Závěť Edvarda Beneše a osudy jeho archivu*. Praha: SEB 2008. Knižnice SEB, sv. 28.

PAVLÍČEK 1946: PAVLÍČEK, M. *Knih v životě T. G. Masaryka*. *Typografie* 49 (1–4), 1946, s. 62–64.

POLIŠENSKÝ 2001: POLIŠENSKÝ, Josef. *Historik v měnícím se světě*. Praha: Univerzita Karlova 2001.

RATAJ 1997: RATAJ, Jan. *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938–1939*. Praha: Karolinum 1997.

RELYEA 1994: RELYEA, Harold C. The Federal Presidential Library System. *Government Information Quarterly* 11 (1), 1994, s. 7–21.

SCHROEDER 2004: SCHROEDER, Werner. Bücherraub. Strukturen des Bücherraubs. Die Bibliotheken des Reichssicherheitshauptamtes (RSHA), ihr Aufbau und Verbleib. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* 51, 2004, s. 316–324.

STEED 1947: STEED, Wickham. Edvard Beneš. In: KÜNZEL-JIZERSKÝ, Rudolf (ed.). *Edvard Beneš. Rozpravy a úvahy věnované prezidentu Československé republiky Dr. Edvardu Benešovi k jeho šedesátým narozeninám státníků a vědci anglo-amerického světa*. Praha: J. R. Vilímek 1947, s. 15–36.

ŠTOVÍČEK – BÍLEK 2004: ŠTOVÍČEK, Ivan – BÍLEK Jan. Sedmdesát let archivního fondu Edvard Beneš. In: *Archivní časopis* 53 (3), 2004, s. 173–195 a 53 (4), 2004, s. 150–264.

ŠTOVÍČEK 2013: ŠTOVÍČEK, Ivan. Úvod k fondu Eduard Beneš, oddíl IV/1. In: TÝŽ et al. (edd.). *Edvard Beneš (1884–1948). Pisemná pozůstalost. Díl 4*. Praha: MÚA 2013, s. 9–10.

TÁBORSKÝ 1945: TÁBORSKÝ, Eduard. *Pan prezident se nám vrátil*. Praha: Státní nakladatelství 1945.

URBAN 1943: URBAN, Rudolf. *Tajné fondy III. sekce. Z archivů ministerstva zahraničí republiky Česko-slovenské*. Praha: Orbis 1943.

VAJSKEBR – KAŇÁK 2020: VAJSKEBR, Jan – KAŇÁK, Petr. *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava*. Praha: ÚSTR 2020.

VAJSKEBR – ZUMR 2024: VAJSKEBR, Jan – ZUMR, Jan. *Gestapo. Velitelský sbor tajné státní policie v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Pulchra – ÚSTR 2024.

VANDROVCOVÁ 2021: VANDROVCOVÁ, Jitka. Útěk nebo odchod manželek a dětí příslušníků gestapa z Tábora. *Výběr* 58 (4), 2021, s. 265–271.

VAŠKO 2014: VAŠKO, Pavel. *Profesor Václav Vojtíšek archivářem od monarchie po socialismus*. Praha: Academia 2014.

VÍTKOVÁ 1965: VÍTKOVÁ, Hana. *Knihovna Jaroslava Vrchlického*. *Knihovna* 1965, s. 337–361.

VLK 2022: VLK, Ondřej. *Národ žije tak dlouho, jak dlouho žijí jeho kulturní památky. Krádeže umění v protektorátě Čechy a Morava v letech 1939–1945*. Praha: CDMP 2022.

WILDT 2002: WILDT, Michael. *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*. Hamburg: Hamburger Edition 2002.

WRIGHT 1947: WRIGHT, Quincy. Dr. Beneš v Chicagu, in: KÜNZEL-JIZERSKÝ, Rudolf (ed.). *Edvard Beneš. Rozpravy a úvahy věnované prezidentu Československé republiky Dr. Edvardu Benešovi k jeho šedesátým narozeninám státníků a vědci anglo-amerického světa*. Praha: J. R. Vilímek 1947, s. 122–133.

ZÍDEK 2013: ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová (1885–1974)*. Tábor: Husitské muzeum 2013.

ZÍDEK 2014: ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová. Neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885–1974)*. Praha: Knižní klub 2014.

Internetové zdroje:

O knihovně – Knihovna T. G. Masaryka [online]. Masarykův ústav a Archiv Akademie věd Praha. [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/cs/o-knihovne#ktgm>

Katalog [online.] Knihovna Akademie věd ČR. [Cit. 13. 1. 2025]. Dostupné z: https://aleph.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=MUTGM

Vila Hany a Edvarda Benešových v Sezimově Ústí [online]. Vláda České republiky. [Cit. 26. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/dalsi-objekty/vila-v-sezimize-usti-55729/#>

Záznam přednášky R. Kvačka: Edvard Beneš (část 1), Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov, 16. 6. 2004 [online]. Youtube. [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bteLb10A3k4&t=699s>

Záznam přednášky R. Kvačka: Edvard Beneš (část 2), Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov, 15. 11. 2004 [online]. Youtube. [Cit. 1. 7. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bWjLM1oOqog&t=3310s>

Michal V. Šimůnek

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

Puškinovo náměstí 9

160 00 Praha 6

Monika Vlasáková

Husitské muzeum v Táboře

Náměstí Mikuláše z Husi 44

390 01 Tábor